

ریکراوی لیکۆلینه وهو گه شه پیدان (RDO)
Research and Development Organization

پروژهی چاودیریکردنی به ئینه کانی هه ئبژاردنی
په رله مانی کوردستان سالی (2018)

راپورتی سالی یه که م
(2019/9/30 – 2018/9/30)

پیشہ کی

لہ پوڑی (2018/9/30) ہا ولاتیانی ہریمی کوردستان چونہ سہر سندوقہکانی دہنگدان بو ہہ لہبژاردنی ئەندامانی خوولی پینجہمی پەرلہمانی کوردستان.

دوای پەسندکردنی ئەنجامەکان لە لایەن کۆمسیۆنی بالای هەلبژاردن و راپرسی لە هەریمی کوردستان، لە پوڑی (2018/11/6) دا، یەكەم دانیشتنی خوولی پینجەمی پەرلەمانی کوردستان بەرپۆه چوو. بە پێی پێرەوی ناوخوا، ئەم دانیشتنە لە لایەن بەتەمەنترین ئەندامی پەرلەمان بەرپۆه چوو (پێئنگ محەمەد هەروری) کە لە لیستی پارٹی دیموکراتی کوردستان بوو، ئەندامانی پەرلەمان یەكە بە یەكە سویندی یاساییان خوارد. بە هۆی ئەو هۆی ناكوکی زۆر لە نیوان لیستەکانی پەرلەمان هەبوو لە بارە ی دامەزراندنی کابینە ی تازە ی حکومەت، بو یە سەرۆکی کاتی پەرلەمان راپگە یاند "زۆر بە ی فراکسیۆنەکان پینشنیاریان کردووە دانیشتنە کە بە کراو یی بە ئێلدرییتە وە تاو هە کو لایەنە سیاسیەکان دەگەنە رێککەوتن لە سەر شیوازی پیکهینانی کابینە ی نو یی حکومەت". ئینجا سەرۆکی کاتی ئەم پینشنیارە ی خستە دہنگدان، بە زۆرینە ی دہنگی ئەندامانی پەرلەمان پەسندکرا، ئەمیش بو یە کۆبوونە وە کە ی بە کراو یی هیشتە وە، تا ئە و کاتە ی لیستەکان دەگەنە رێکەوتن، بە وەش کۆتایی بە دانیشتنە کە هینا.

دانیشتنەکانی پەرلەمان

دوای تیپەرینی نزیکە ی دوو مانگ و نیو، لە پوڑی (2019/2/18) دا، پەرلەمانی کوردستان بە بی ئامادە بوونی هەردوو فراکسیۆنی یەکی تی نیشتمانی کوردستان و یە کگرتووی ئیسلامی کوردستان، دەستی بە تەواوکردنی دانیشتنە کراو هە کە ی خو ی کردە وە.

لەم دانیشتنە دا دەستە ی سەرۆکایە تی پەرلەمان هەلبژێردرا. د. قالا فەرید کاندیدی پارٹی دیموکراتی کوردستان بە (63) دہنگ بە سەرۆکی پەرلەمان هەلبژێردرا، هەروە ها هین ئەحمەد هەورامی بە (68) دہنگ بە جیگری یە کە می سەرۆک و، مونا نە بی بە (60) دہنگ بە جیگری دوو می سەرۆک هەلبژێردرا. لەم دانیشتنە ی پەرلەماندا لە کۆ ی (111) ئەندامی پەرلەمان، (76) ئەندام بە شارییان کردوو، (35) ئەندامیش بایکو تی ئەم دانیشتنە یان کرد. بە هەلبژاردنی دەستە ی سەرۆکایە تی، برپاری ژمارە (1) ی دانیشتنی دەسپیک ی خوولی هەلبژاردنی پینجەم لە پوڑی (2019/2/18) بە ئیمزای پێئنگ محەمەد هەروری سەرۆکی کاتی پەرلەمان، دەرچوو.

دانیشتنی (1) ی نا ئاسایی سالی یه کهم له خوولی هه لئباردنی پینجه می په رله مانى کوردستان، له پۆژی (2019/2/26) به سه روکایه تی دهسته ی تازهی سه روکایه تی په رله مان، بۆ هه لئباردنی لیژنه ی یاسایی به پیره چوو، بی ئه وه ی فراکسیونی یه کیتی نیشتمانی کوردستان به شداری له م لیژنه یه دا بکات. هه روه ها له م دانیشتنه دا سه روکی فراکسیونی یه کگرتووی ئیسلامی په خنه ی له دهسته ی سه روکایه تی په رله مان گرت که هیچ ئەندامیکی فراکسیونه که یان له لیژنه ی یاسایی دانه نراوه. به هه لئباردنی لیژنه ی یاسایی، برپاری ژماره (2) ی دانیشتنی نا ئاسایی ژماره (1) ی خوولی هه لئباردنی پینجه م له پۆژی (2019/2/18) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو. به وهش کۆبوونه وه نا ئاساییه کانی په رله مان ته واو بوون و په رله مانى کوردستان چوو ناو وه رزی به هاره ی سالی یه کهم ی خوولی پینجه م و کۆبوونه وه ئاساییه کانی په رله مان ده ستیان پیکرد.

له پۆژی (2019/3/1) دا، دانیشتنی ژماره (1) ی ئاسایی خوولی به هاره ی په رله مان به پیره چوو، ئەم دانیشتنه زیاتر دانیشتنیکی پرۆتۆکۆلی بوو بۆ کردنه وه ی خوولی به هاره ی په رله مان، که عورف وایه سه روکی په رله مان وتاریکی تیدا پيشکەش ده کات له باره ی ئه رکه چاوه پوانکراوه کانی ئەم خووله ی په رله مان.

دانیشتنی ژماره (2) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی هه لئباردنی پینجه می په رله مانى کوردستان، له پۆژی (2019/3/12) به پیره چوو. له م دانیشتنه دا (14) لیژنه ی هه میشه یی په رله مان هه لئباردنی. هه روه ها دوو ئەندامی فراکسیونی یه کیتی نیشتمانی کوردستانیش بۆ لیژنه ی یاسایی به برپاری ژماره (3) ی په رله مان ده نگیان له سه ردرا. به هه لئباردنی ئەم دوو ئەندامه تازیه بۆ لیژنه ی یاسایی، برپاری ژماره (3) ی دانیشتنی ئاسایی ژماره (2) ی خوولی هه لئباردنی پینجه م له پۆژی (2019/3/12) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو. هه ر له و دانیشتنه شدا، برپاری ژماره (4) ی دانیشتنی ئاسایی ژماره (2) ی خوولی هه لئباردنی پینجه م له پۆژی (2019/3/12) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو، که تایبه ت بوو به پیکه یانی ئەم لیژنه هه میشه ییانه ی په رله مان: (لیژنه ی دارایی و کاروباری ئابووری، لیژنه ی پیشمه رگه و ناوخوا ئاسایش و ئه نجومه نه خو جییه کان، لیژنه ی کشتوکال و ئاودیری، لیژنه ی په روه ده و خویندنی بالاو تووژینه وه ی زانستی، لیژنه ی کاروباری ته ندروستی و ژینگه و مافی به کاربه ر، لیژنه ی کاروباری شه هیدان و جینۆسایدو زیندانانی سیاسی، لیژنه ی په یوه ندییه کان و

پهوهندی کوردستانی، لیژنه‌ی ناوچه کوردستانییه‌کانی دهره‌وه‌ی ههریم، لیژنه‌ی وزه و سامانه سروشتیه‌کان و پیشه‌سازی و بازرگانی، لیژنه‌ی شاره‌وانی و گواستنه‌وه و گه‌یاندن و گه‌شتوگوزارو ئاوه‌دانکردنه‌وه و وه‌به‌ره‌ینان، لیژنه‌ی پۆشنبیری و کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و وه‌رزش و لاوان، لیژنه‌ی ده‌سپاکی و کاروباری په‌رله‌مان و سکالا، لیژنه‌ی ئه‌وقاف و کاروباری ئایینی، لیژنه‌ی کاروباری کۆمه‌لایه‌تی و داکوکیکردن له‌مافی ئافره‌ت و مافی مرۆف.

دانیشتنی ژماره (3) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژی (2019/3/30) به‌پۆه‌چوو. له‌م دانیشتنه‌دا پینشیاری کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریم خرابووه پوو که به‌یاسای ژماره (2) ی سالی (2017) ده‌سه‌لاته‌کانی سه‌رۆکی ههریم له‌نیوان سه‌رۆکی په‌رله‌مان و سه‌رۆکی حکومه‌ت و سه‌رۆکی ده‌سه‌لاتی دادوهریه‌وه دابه‌شکرا بوو، هه‌روه‌ها له‌خوولی چواره‌می په‌رله‌ماندا به‌ژماره یاسای (10) ی سالی (2018) دا، دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمیش هه‌له‌سه‌رۆکابوو، خرابووه به‌رنامه‌ی کار.

دوای خویندنه‌وه‌ی (پینشیاری کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان – عیراق و هه‌مواری شیوازی هه‌لبژاردنی سه‌رۆک تا په‌سندکردنی ده‌ستور) که به‌ئیمزای (68) په‌رله‌مانتار ئاراسته‌ی لیژنه‌ی یاسایی کرابوو، له‌نیو لیژنه‌ی یاسایش به‌ئیمزای (7) په‌رله‌مانتار بۆ سه‌رۆکایه‌تی نێردرا بوو، له‌لایه‌ن لیژنه‌ی یاسایی خوینرایه‌وه، دواتر له‌لایه‌ن سه‌رۆکی په‌رله‌مانه‌وه ئاراسته‌ی لیژنه‌که کرایه‌وه تاوه‌کو راپۆرتی کۆتایی له‌باره‌یه‌وه بنوسریت.

دانیشتنی ژماره (4) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژانی (2019/4/3 – 2) به‌پۆه‌چوو، که تایبه‌ت بوو به‌خویندنه‌وه‌ی دووه‌می کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان، وتووێژکردن له‌باره‌ی ئه‌م یاسایه‌.

دانیشتنی ژماره (5) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژانی نیوان (2019/5/8 – 4/10) به‌پۆه‌چوو، له‌م دانیشتنه‌دا دوای وتووێژ، پینشیاری یاسای کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان، به‌ده‌نگی (89) په‌رله‌مانتار، به‌یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) په‌سندکرا. له‌م یاسایه‌ تازیه‌دا سه‌رۆکی ههریم له‌بری یه‌ک جیگر، دوو جیگری ده‌بیت و ده‌سه‌لاته‌کانیان له‌لایه‌ن سه‌رۆکی ههریمه‌وه دیاری ده‌کریت و، هه‌روه‌ها سه‌رۆکی ههریمیش له‌نیو په‌رله‌ماندا هه‌له‌به‌بژیتریت. ئه‌م یاسایه‌ وه‌کو بپاری ژماره (5) ی په‌رله‌مانی کوردستان، له‌لایه‌ن ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی په‌رله‌مانه‌وه ئیمزاکراوه‌.

دانیشتنی ژماره (6) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/5/28) به پۆیه چوو، بریاری ژماره (6) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به ههلبژاردنی نیچیرقان بارزانی به سه رۆکی هه ری می کوردستان، به پشت به ستن به حوکمه کانی برگه (1) ی ماده ی (56) له یاسای ژماره (1) ی سالی (1992) هه موارکراوی و خالی (5،6) له برگه ی یه که می ماده ی (4) له یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) ی په رله مانی کوردستان به پۆیه چوو. ئەم بریاره به ئیمزای د. قالا فه رید سه رۆکی په رله مان له پۆژی (2019/5/28)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (7) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/10) به پۆیه چوو، که تایبته بوو به پیکاره کانی سویندخواردنی نیچیرقان بارزانی سه رۆکی هه ری می کوردستان، ئینجا دوا ی به پۆیه چوونی پرۆسه ی سویندخواردنه که، هه ندیک له میوانه کانی ئەم رپۆره سمه وتاریان خویندنه وه، پاشان سه رۆکی تازه ی هه ری م وتاریکی پیشکه شکرد. دواتر پرۆسه ی ناوانی سه رۆکی ئەنجومه نی وه زیرانی هه ری می کوردستانی به پۆیه چوو. ئەم کۆبوونه وه یه له ته لاری په رله مان به پۆیه نه چوو، به لکو گوازا بۆوه بۆ هۆلی شه هید سه عد عه بدوللۆ له وی به پۆیه چوو.

دانیشتنی ژماره (8) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/11) به پۆیه چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (7) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به ناوزه دکردنی مه سرور بارزانی بۆ پۆستی سه رۆکی ئەنجومه نی وه زیرانی هه ری می کوردستان، که به پشت به ستن به حوکمه کانی برگه (3) ی ماده ی (56) له یاسای ههلبژاردنی په رله مانی کوردستان ژماره (1) ی سالی (1992) هه موارکراو له په رله مانی کوردستان له دانیشتنی ئاسایی ژماره (8) ی پۆژی (2019/6/11) به پۆیه چوو. ئەم بریاره به ئیمزای د. قالا فه رید سه رۆکی په رله مان له پۆژی (2019/6/11)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (9) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/30) به پۆیه چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (8) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به دریزکردنه وه ی خوولی به هاره ی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان که به پی پی پی ره وی ناوخۆ ده بووایه له پۆژی (2019/6/30)

کوٹای پی بیٹ. به پپی ئەم بپیاره خوولی به هاره تاوه کو پۆژی (2019/7/15) درێژکرایه وه که دهکاته ته نیا دوو ههفته.

دانیشتنی ژماره (10) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/6) به پپوه چوو، تییدا خویندنه وه ی یه کهم بۆ سی پینشیازی یاسایی خوینرانه وه، دوی خویندنه وه یان له لایهن سه رۆکایه تی په رله مانه وه ئاراسته ی لیژنه پپوه ندیداره کان کران. پینشیازه یاساییه کان بریتی بوون له (پینشیازی یاسای مرقف سازی له هه ری می کوردستان)، (پینشیازی یاسای به خاوه نکردنی ئەو زه وییانه ی زیده پۆییان له سه ر کراوه له سنوری شاره وانیه کان له هه ری می کوردستان). (پینشیازی یاسای هه مواری یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی یاسای پارێزگاکانی هه ری می کوردستان).

دانیشتنی ژماره (11) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/7) به پپوه چوو، تییدا خویندنه وه ی دووهم بۆ یاسای هه مواری یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی یاسای پارێزگاکانی هه ری می کوردستان کرا.

دانیشتنی ژماره (12) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/8) به پپوه چوو، په رله مانی کوردستان یاسای ژماره (2) ی سالی (2019)، که بریتی بوو له یاسای هه مواری یه کهمی یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی په سنکرد به ناوی (یاسای پارێزگاکانی هه ری می کوردستان - عێراق). ئەم یاسایه له پینچ ماده پیکهاتبوو، به پپی ماده ی یه کهمی ئەم هه مواره یاساییه، ههلبژاردنی پارێزگاری شاره کان له ده ره وه یا له نیوان ئەندامانی ئەنجومه ن ده بیته، به و مانایه ی مه رج نییه پارێزگار ئەندامی ئەنجومه نی پارێزگا بیته و به شداری له ههلبژاردنی ئەنجومه نی پارێزگا کان کرد بیته وه کو ئەوه ی له نیو یاساکه ی پینشتردا هه بوو. ئەوهش دووهم یاسا بوو که په رله مانی کوردستان له م خوله دا ده ری بکات، دوی ده رکردنی یاسای ژماره (1) ی تایبته به کارا کردنه وه ی دامه زراوه ی سه رۆکایه تی هه ری می.

دانیشتنی ژماره (13) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/10) به پپوه چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (9) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که به پشت به ستن به بپگه ی (4) ی ماده ی (56) له یاسای ههلبژاردنی په رله مانی کوردستان ژماره (1) ی سالی (1992) هه موارکراو، ماده ی شه شه م ی یاسای ژماره

(3) ى سالى (1992) ى ھەمۆارکراو، پەرلەمانى كوردستان لەدانیشتنى ئاسایى ژمارە (13) ى خۆیدا، بریاری ژمارە (9) ى دەركرد، كە تایبەت بوو بەیەكەم: متمانەدان بەسەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران. دووهم: خۆیندەنەوہى ناوى وەزیرەكان لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران بۆ متمانە پێدان. سییەم: خۆیندەنەوہى ھیلە گشتییەكانى بەرنامەى كابینەى وەزارى نۆیەم لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیرانەوہ. بەم شیوہیە كابینەى وەزارى نۆیەمى ھەریمی كوردستان بەسەرۆكایەتى مەسرور بارزانى و قوباد تالەبانى وەكو جیگرى سەرۆك و، (21) وەزیر پیکھاتبوو. ئەم بریارە بەئیمزای ھێمن ھەورامى جیگرى یەكەمى سەرۆكى پەرلەمان دەرچووہ.

دانیشتنى ژمارە (14) ى ئاسایى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/7/11) بەرپۆھچوو، لەم دانیشتنەدا بریاری ژمارە (10) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە بەپشت بەستن بەمادەى (48) لەیاسای ژمارە (1) ى سالى (1992) ھەمۆارکراو، ھوكمى بڕگەى چوارەمى مادەى (15) لەپەرپەوى ناوخۆى پەرلەمانى كوردستان، پەرلەمان بریاریدا بەھەلبژاردنى د. رېواس فایق بۆ پۆستى سەرۆكى پەرلەمان. ھەرۆھا لەم دانیشتنەدا خۆیندەنەوہى یەكەمى بۆ پینشنىازى بریاری دیاركردنى پۆژى (2014/8/3) وەكو پۆژى كۆمەلگۆژى ئیزدییهكان، بەرپۆھچوو.

دانیشتنى ژمارە (3) ى نا ئاسایى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/8/3) دا، بەرپۆھچوو. لەم دانیشتنەدا بریاری ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تییدا پەرلەمانى كوردستان بریاریدا پۆژى (8/3) ى ھەموو سالیك، بەرپۆژى جینۆسایدی ئیزدییهكان لەسەر دەستى دەولەتى ئیسلامى دیارى بكریت.

دانیشتنى كردنەوہى خوولى پاییزەى گریدان لەسالى یەكەمى خوولى پینجەمى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/9/1) بەرپۆھچوو. لەدەسپێكى ئەم دانیشتنەدا د. رېواز فایق وتاریكى پینشكەشكردو تییدا ئاماژەى بۆ ئەوہ كرد كە لەوہتەى ئەم خوولەى پەرلەمان دەستبەكار بووہ، (3) پینشنىازە یاساو بریار پەسندكراون. (14) پینشنىازە یاساو بریار ئاراستەى حكومەت كراون. (2) پینشنىازە یاسا مەرجى پووالەتى پینشنىازە یاسایان تییدا نەبووہو گێردراوہتە بۆ ئەو پەرلەمانتارانەى كە واژووین لەسەر كردوہ، بۆ ئەوہى چاكى بكەنەوہ. (1) پینشنىازە یاسا ئاراستەى حكومەت كراوہ بۆ ئامادە بوون لەكۆبوونەوہى لیژنەى تایبەتمەند. (6) پینشنىازە یاساو بریار ئامادە كراون بۆ خۆیندەنەوہى یەكەم. (2) پینشنىازە یاسا بەزمانى عەرەبى

نووسراون و نێردراون بۆ وههگێرپان بۆ سهه زمانی کوردی. (1) پێشنیازه یاسا له لایه ن لێژنه ی یاسایی رههتکراوه ته وه. (2) پێشنیازه یاسا ههیشتا ئاراسته ی لێژنه ی یاسایی نههکراوه. (1) پێشنیازه یاسا ئاراسته ی لێژنه ی یاسایی کراوه وه ههیشتا نه نێردراوه ته وه بۆ سه رهوکیه ته ی. (2) پێشنیازه یاسا له لایه ن ژماره ی یاسایی په ره له مانتاران پێشکه شه کراون، به لام حکومه ت پێشتر داوای گێراندنه وه یانی کهدبوو، بۆیه ئاراسته ی حکومه ت کراونه ته وه. ئه وه ی لێره دا ته یبینه ده کریت، بریتیه له وه ی تا کردنه وه ی وه رزی پایزه ی خوولی په ره له مانیش، حکومه ت هه چ پرۆژه یاسایه کی بۆ په ره له مان نه نارده وه تا وه کو کاری له سهه بکریت.

دانیشتنی ژماره (1) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/17) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا پێشنیازی هه موار کردنه وه ی په یره وی ناوخوی په ره له مان ی کوردستان خرایه روو، له گه ل خویندنه وه ی یه که م بۆ (6) پشنیازی یاسایی که ئیمزای ژماره ی پێویستی په ره له مانتاری له سهه کۆکراوه ته وه. پێشنیازه یاساکان بریتی بوون له (به رکارکردن و هه مواری یاسای به ره نگار بوونه وه ی قاچاغیکردن به نه وت و به رووبومه کانی ژماره 41 ی سالی 2088). پێشنیازه یاسای (به رکارکردنی یاسای فیدرالی پاراستنی به ره مه عیراقیه کان ژماره 11 ی سالی 2010 ی هه موارکراو). پێشنیازه یاسای (پیکه ستن و یه که ستنی عه له وه کان). پێشنیازه یاسای (به رکارکردنی یاسای فیدرالی واژووی ئه لیکترۆنی و مامه له ئه لیکترۆنییه کان ژماره 78 ی سالی 2012). پێشنیازه یاسای (به رکارکردن و هه مواری یاسای گرتنی مایه ی قاچاغ و قه ده غه کراو بۆ ئالوگۆرکردن له بازا ره نیوخۆیه کان ژماره 18 ی سالی 2088 ی هه موارکراو). پێشنیازه یاسای (به رکارکردن و هه مواری یاسای هاورده و فرۆشتنی به ره مه نه وتیه کان ژماره 9 ی سالی 2006).

دانیشتنی ژماره (2) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/25) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا خویندنه وه ی دووه م بۆ پێشنیازی هه موار کردنه وه ی په یره وی ناوخوی په ره له مان ی کوردستان کرا.

دانیشتنی ژماره (3) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/29) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا ده نگدان له سهه هه مواری یه که می په یره وی ناوخوی په ره له مان ی کوردستان کرا.

خویندنه ووهیهك بۆكارهكانی پەرلهمانی كوردستان له ماوهی سالی یه كه میدا

1) پەرلهمانی كوردستان له ماوهی یهك سالدا (2018/9/30 – 2019/9/30)، تهنیا دوو یاسای دهرکردوه، كه بریتی بوون له یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) تایبته به كاراكردنه وهی دامه زراوهی سه رۆكایه تی ههریم و، یاسای ژماره (2) ی سالی (2019) تایبته به هه مواركردنه وهی یاسای پارێزگاكانی ههریمی كوردستان. یاسای یه كه م له لایهن دهستهی سه رۆكایه تی پەرلهمانه وه ئیمزاکراوه و بریاری ژماره (5) ی بۆ دهرچووه، چونكه ئه و كات سه رۆكایه تی ههریم هه لپه سیردرا بوو و، هیشتا سه رۆکی نوی هه لئه بژێردرا بوو. به لام، یاسای دووهم له لایهن سه رۆکی ههریمه وه ئیمزاکراوه.

2) پەرلهمانی كوردستان له ماوهی یهك سالدا، تهنیا (11) بریاری دهرکردوه. (6) بریاری تایبته بووه به پێكخستنی ئیش و كارهكانی خۆی و دانانی لیژنهكان و متمانه دان به ئه ندامی تازه له جیگای ئه وانهی ده ستیان له كاركیشاوه ته وه، هه لبژاردنی سه رۆکی تازهی پەرلهمان له جیگای سه رۆکی پێشوو، (1) بریاریشی تایبته بوو به درێژکردنه وهی خوولی به هارهی خۆی بۆ ماوهی دوو هه فته. (1) بریاری تایبته بووه به هه لبژاردنی سه رۆکی تازهی ههریم و، (2) بریاریشی تایبته بوون به ناوزه دکردنی سه رۆکی ئه نجوومه نی وه زیران و متمانه پیدانی. (1) بریاری تریشی تایبته بوو به ده ستنیشانکردنی رۆژی جینۆسایدی ئیزیدییهكان.

3) له گۆی ئه م (11) بریاره دا (1) بریار كه بریاری یه كه مه، به ئیمزای سه رۆکی (كاتی) ته مه ن بووه، بریارهكانی تر به ئیمزای سه رۆك یا جیگری یه كه می پەرلهمان بووه. له سه رده می سه رۆكایه تی د. قالا فه رید (7) بریار دهرکراوه، له سه رده می د. ریواس فایق (1) بریار دهرچووه، (2) بریاریش به ئیمزای هیمن هه ورامی جیگری یه كه می سه رۆك دهرچووه.

4) له ماوهی یهك سالدا، پەرلهمانی كوردستان تهنیا (14) دانیشتنی ئاسایی و، (3) دانیشتنی نا ئاسایی ئه نجامداوه.

5) له ماوهی یهك سالدا پەرلهمانی كوردستان خویندنه وهی تهنیا بۆ (10) پێشینیازی یاسایی کردوه، (2) له م پێشینیازانه بوونه ته یاسا، به لام (8) پێشینیازه كه یتر نه چوونه ته قۆناغی دهرچوون وه كو یاسا. هه مواركردنه وهی یاسای سه رۆكایه تی ههریم و،

هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاسای ئه‌نجوومه‌نی پارێزگاكان بوونه یاساو مه‌رسومیان پێده‌ركرا. به‌لام، پێشنيازه یاساییه‌كاني تری وه‌كو (مروّف سازی له‌هه‌ریمی كوردستان)، هه‌روه‌ها (به‌خواه‌نکردنی ئه‌و زه‌وییه‌نه‌ی زێده‌پۆییان له‌سه‌ر كراوه له‌سنوری شاره‌وانییه‌كان له‌هه‌ریمی كوردستان)، (به‌ركاركردن و هه‌مواری یاسای به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی قاچاغی‌كردن به‌نه‌وت و به‌رووبوومه‌كاني ژماره 41 ی سالی 2088)، (به‌ركاركردنی یاسای فیدرالی پاراستنی به‌ره‌مه‌ عێراقییه‌كان ژماره 11 ی سالی 2010 ی هه‌مواركراو)، (پێكخستن و یه‌كخستنی عه‌له‌وه‌كان)، (به‌ركاركردنی یاسای فیدرالی واژووی ئه‌لیكترۆنی و مامه‌له‌ ئه‌لیكترۆنییه‌كان ژماره 78 ی سالی 2012)، (به‌ركاركردن و هه‌مواری یاسای گرتنی مایه‌ی قاچاغ و قه‌ده‌غه‌كراو بۆ ئالوگۆپكردن له‌بازاره‌ نیووخۆیییه‌كان ژماره 18 ی سالی 2088 ی هه‌مواركراو)، (به‌ركاركردن و هه‌مواری یاسای هاوردو و فرۆشتنی به‌ره‌مه‌ نه‌وتییه‌كان ژماره 9 ی سالی 2006)، نه‌گه‌یشتونته‌ قۆناغی كۆتایی تاوه‌كو ببه‌ یاساو مه‌رسومیان پێده‌ربچیت.

هه‌سه‌نگاندنیك بۆ به‌ئینی هه‌لبژاردنه‌كاني چوار لیستی گه‌وره‌ی په‌رله‌مانی كوردستان

وه‌كو ئه‌وه‌ی له‌پێشه‌کی ئه‌م راپۆرتهدا ئاماژه‌مان بۆ كردووه، راپۆرتی چاودێری به‌ئینی هه‌لبژاردنه‌كان كه له‌لایه‌ن رێكخراوه‌كه‌مان به‌رپۆه ده‌چیت، ته‌نیا چاودێری چوار لیستی گه‌وره‌ی براوه‌ی هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی كوردستانی سالی (2018) ده‌كات، كه بریتین له‌لیستی پارتي، دیموكراتی كوردستان به (45) كورسی، یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان به (21) كورسی، بزوتنه‌وه‌ی گۆپان به (12) كورسی، نه‌وه‌ی نوی بۆ (8) كورسی.

له‌كاتی پێداچوونه‌وه‌و به‌راوردکردنه‌وه‌ی یه‌ك سال ئیشکردنی په‌رله‌مانی كوردستان له‌گه‌ڵ به‌ئینه‌كاني هه‌لبژاردنی ئه‌م چوار لیسته‌دا، بۆ مان ده‌رده‌كه‌وێت ئه‌م چوار لیسته به‌ئین و به‌رنامه‌ی هه‌لبژاردنیان نه‌نووسیوه، به‌لكو ئه‌وه‌ی به‌ناوی به‌رنامه‌ی لیستی هه‌لبژاردن خستبوویانه‌ روو، به‌رنامه‌ی کاری حكومه‌ت بووه، نه‌وه‌كو به‌ئینی هه‌لبژاردن بۆ لیستی په‌رله‌مانی، له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌شی هه‌ره‌ زۆری به‌رنامه‌كان تایبه‌ته به‌کاری حكومه‌ت، نه‌وه‌كو به‌ئین بوو بی‌ت بۆ داڕشتنی یاسایی له‌په‌رله‌مانی كوردستاندا. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، ئیمه‌ لی‌ره‌دا یه‌كه به‌یه‌كه به‌ به‌رنامه‌ی لیسته‌كاندا ده‌چینه‌وه‌ تاوه‌كو بزانی‌ن له‌ماوه‌ی سالی یه‌كه‌می ئیشکردنی په‌رله‌مانی

كوردستاندا، چەند بەلئىنيان جىبەجىكردووه. لەگەل ئەوئەشدا، لەكاتى پىداچوونەووهو خويندەنەووى بەرنامەو بەلئىنى ھەلئىزاردنى لىستەكاندا، تىبىنى ئەو دەكەين ئەو (8) پىشنيازە ياسايىيەى لەماووى يەك سالى تەمەنى پەرلەماندا خويندەنەووى يەكەميان بۆ كراووه، ھىشتا نەگەيشتونەتە قوناغى كۆتايى تاوھكو ببنە ياسا، بەشىوئەيەك لەشىوھكان ئەگەر بەپوونىش نەبىت، بەلام لەنيو بەلئىنى ھەلئىزاردنى لىستەكاندا ئامازەيان بۆ كراووه، لەبەرئەووى نەچوونەتە قوناغى كۆتايى و نەبوونەتە ياسا، بۆيە وا تەماشايان ناكەين كە بەلئىنى جىبەجىكراون، بەلكو تەنيا ھەولن بۆ جىبەجىكردى ئەم بەلئىنانە.

يەكەم: لىستى ژمارە (183) ى پارتى ديموكراتى كوردستان.

بەرنامەى لىستى پارتى لە (10) بەش پىكھاتوو، ھەر بەشىك دابەش دەبىتە سەر چەندىن تەوھرو سىكتەرى جياواز بەجۆرىك بەرنامەكە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلئىنى ھەلئىزاردنى تىدايە كە ھەندىكيان جىبەجىكردىيان ئەستەمەو، ھەندىكى ترىشيان ھىچ پىوھندى بەپەرلەمانى كوردستانەو نىيە.

بەشى يەكەمى بەرنامەى لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان (10) بەلئىنى ھەلئىزاردن لەخۆ دەگرىت. بەشى دووم (11) بەلئىنى تىدايەو، بەشى سىيەمىش (8) بەلئىن و، بەشى چوارم (3) بەلئىن و، بەشى پىنجەم (4) بەلئىن و، بەشى شەشەم (5) بەلئىن و، بەشى ھوتەم (5) بەلئىن و، بەشى ھەشتەم (6) بەلئىن و، بەشى نۆييەم (4) بەلئىن و بەشى دەيەم (4) بەلئىن لەخۆ دەگرىت. كۆى بەلئىنەكانى پارتى ديموكراتى كوردستان بۆ دەنگدەرانى، برىتييە لە (60) بەلئىنى ھەلئىزاردن كە پىويست دەكات لەماووى چوار سالى خوولى پىنجەمى ھەلئىزاردنى پەرلەمانى كوردستاندا جىبەجىيان بكات.

بەشىك لەم بەلئىنانە پىوھندييان بەپەرلەمانى كوردستانەو نىيە، بەو مانايەى بەلئىن نىن بۆ دانانى ياسايەكى پەرلەمانى، يا دەرکردنى برىارىكى پەرلەمانى، بەلكو بەشىكن لەكارى حكومەت، وھكو دەزانىن جياوازی ھەيە لەنيوان بەلئىنەكانى ھەلئىزاردن كە لىستەكان بەدەنگدەرى خويانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومەت كە لەلايەن ھاوپەيمانى حكومىيەو پىشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراووه.

بۇ نموونە، بەشىك لە بەلئىنەكانى لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان بۇ ھەلئىزاردنى پەرلەمان، برىتییە لەوانەى خوارەوہ:

- "جیبەجیكردى مادەى (140) ى دەستوروی پىداگیری لەسەر گەپاندەوہى ھەموو ناوچە كوردستانییەكانى دەرەوہى ئدارەى ھەریم و دیاریكردى سنوورى كوردستان و كۆتاییهینان بەدواخستەن و خۆدزینەوہ لەجیبەجیكردى".

- "پىكخستنى نوینەرایەتى و پەيوەندیەكان و گفتوگو لەگەل حكومەتى فیدرالى لەچارچىوہى دەستوردا".

- "كاركردن بۇ چارەسەركردى گرفتى ئاوارەكان بەگشتى و باشتركردى باروگوزەرانیان. ھاوكات ھەولدان و ھاوكارى لەگەل حكومەتى فیدرالى بۇ دابىنكردى سەقامگیری لەناوچەكانیان بەمەبەستى گەپانەوہیەكى شەرافەتمەندانەو سەربەرزانەو ژيانىكى ئاسوودە".

ئەم سى خالە نموونەییەكى زۆر بچوكن لەبارەى گشتگیری بەلئىنەكان و ئەستەمى جیبەجیكردىیان، چونكە پىوەندییان بەكارى پەرلەمانییەوہ نییەو بەرپرسیاریتی حكومەتى عىراقى و حكومەتى ھەریمی كوردستانە، بۆیە ئەو بەلئىنانەى لىستى (183) ى پارتى داویانەتە دەنگدەرانیان، بەشىكن لەكارنامەى حكومەت و پىوەندییان بەكارى پەرلەمانییەوہ نییە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە بریتین لە (ياسادانان، پەسندكردى بودجەو حیساباتى كۆتایى، چاودیری كارى حكومەت). بۆیە جگە لەم تىبىنییانە لەبارەى بەلئىنەكان، ئىستا بەچەند خالىك پادەى جیبەجیكردى بەلئىنەكانى لستى پارتى دەخەینە پروو:

1) لەماوہى یەك سالى تەمەنى خوولى پىنجەمى پەلەمانى كوردستاندا، لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان ھىچ یەككە لەم (60) بەلئىنەى جیبەجى نەكردووەو بەدینەھىناوہ كە لەكاتى ھەلئىزاردنەكاندا بانگەشەى بۇ كردووە.

2) كار بۇ جیبەجیكردى یەككە لەم بەلئىنانە كراوہ كە تايبەت بوو بە "نووسینەوہى دەستورویكى كوردستانى ھاوچەرخ، كە ببیتە مەرچەى چارەى گرفتهكان و گریبەستىكى كۆمەلایەتى سیاسى، كە مافى ھەموو پىكھاتەكانى كوردستان دەستنییشان و دابىن بكات". بۇ جیبەجیكردى ئەم بەلئىنە لىستى پارتى لەسەر ئاستى دەستەى سەرۆكایەتى سەرۆكى پەرلەمان ھەنگاویكى ھاویشتووە، بەلام ھەنگاوەكە لەسالى

یەكەمدا زۆر لەسەر تادایەو، دیار نییە كەى دەگاتە قۆناغى كۆتایى كە بریتىیە لەپەسندکردنى دەستوورو ئەجامدانى پىفراندۆم لەبارەىەو. بۆیە ئەگەرچى كاری بۆ كراو، بەلام جیبەجى نەكراو.

(3) یەكێك لەبەلێنە گرنگەكانى لیستى پارتى، بریتىیە لەداننان بەوہى چوار سالە بودجە لەكوردستاندا نەبوو، بۆیە جەخت لەو دەكاتەو كە پىویستە "جاریكى دیکەو بەپىی ئەولەوییەتى سىكتەرە ھەرە پىویستەكان و بۆ خزمەتى پرۆسەى گەشەپیدان و لەبەرژووەندى خەلكى كوردستان و كەمكردنەوہى خەرجیەكان گەلالە بكریت". ئەم بەلێنەش لەمیانەى كارکردنى پەرلەمان لەسالى یەكەمدا جیبەجى نەكراو تا ئیستا پەرلەمان ھیچ بودجەىەك و حیساباتیكى كۆتایى لەلایەن حكومەتەو پینەگەشتوو.

دووهم: لیستى ژمارە (105) ی یەكیتی نیشتمانى كوردستان.

بەرنامەى لیستى یەكیتی لە (5) بەش پىكھاتوو، ھەر بەشێك دابەش دەبیتە سەر چەندین مادەو سىكتەرى جیاواز، بەجۆرێك بەرنامەكە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلێنى ھەلبژاردنى تىدایە كە ھەندىكىان جیبەجىكردنیا نەستەمەو، ھەندىكى تریشیان ھیچ پىوہندى بەكارى پەرلەمانى كوردستانەو نییە.

ئەو بەلێنانەى یەكیتی بەدەنگدەرانى خۆیداو، بریتىیە لەپیشەكیەكى (9) خالى، ئینجا لەبەشى یەكەمدا (17) بەلێنى ھەلبژاردنى بەدەنگدەرانى خۆیداو، لەبەشى دووھمیشدا (9) بەلێن ھەیەو، لەبەشى سىیەمیشدا (33) بەلێن دراو، لەبەشى چوارەمیشدا (80) بەلێن و بەشى پینجەمیش (35) بەلێن لەخۆ دەگریت. بەم شیوہىە كۆى گشتى بەلێنەكانى لیستى (105) ی یەكیتی نیشتمانى كوردستان دەگاتە (183) بەلێن.

بەشێك لەم بەلێنانە پىوہندیان بەپەرلەمانى كوردستانەو نییە، بەو مانایەى بەلێن نین بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەركردنى پىاریكى پەرلەمانى، بەلكو بەشێكن لەكارى حكومەت، وەكو دەزانین جیاوازی ھەىە لەنیوان بەلێنەكانى ھەلبژاردن كە لیستەكان بەدەنگدەرى خۆیانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومەت كە لەلایەن ھاوپەیمانى حكومییەو پيشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراو.

بۇ نمونە، بەشىك لەبەلئەكانى لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان بۇ ھەلئەلئەردىنى پەرلەمان، برىتتېيە لەوانەى خوارەوہ:

- "كارکردن بۇ ديارىکردنى سنوورى باشوورى كوردستان، بەجئبەجئىکردنى مادەى (140) ى دەستوورى عئراقى فیدرال".

- "ئەنجامدانى سەرژمئىرى گشتى لەعئراق و ھەرئىمى كوردستان".

- "دەسپئىکردنەوہى بپيارى پئيدانى سلفەى عەقار".

ئەم سى خالە، نمونەيەكى زۆر بچوون لەبارەى گشتگىرى بەلئەكان و ئەستەمى جئبەجئىکردنىان، چونكە پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيەو بەرپرسىارئىتى حكومەتى عئراق و حكومەتى ھەرئىمى كوردستانە، بۇيە ئەو بەلئەكانەى لىستى (105) ى يەكئىتى داويانەتە دەنگدەرانىان، بەشىك لەكارنامەى حكومەت و پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە برىتتېن لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حىساباتى كۆتايى، چاودئىرى كارى حكومەت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئەكانى لىستى يەكئىتى لەھەندئىك خالدا، نزيكن لەوہى بەلئىنى ھەلئەلئەردىنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارشتنى ياساى تازەو، ھەموارکردنەوہى ھەندئىك ياساى پئىشتر، ئەوہش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانىيە.

جگە لەم تئبىنىيانە لەبارەى بەلئەكان، ئئستا بەچەند خالئىك رادەى جئبەجئىکردنى بەلئەكانى لىستى يەكئىتى دەخەينە روو:

1) لەماوہى يەك سالى تەمەنى خوولى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستاندا، لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان لەكۆى (183) بەلئىن كە بەدەنگدەرانى خۆيدا بوو، تەنيا يەك بەلئىنى بەشئوہيەكى تەواو جئبەجئىکردوہ، كە برىتتېى بوو لەبەجئىنؤسايد ناساندنى تاوانەكانى دەولەتى ئىسلامى بەرانبەر بەئىزىدييەكان. ئەم بەلئەكانە لەدانىشتنى ژمارە (3) ى نا ئاساى سالى يەكەم لەخوولى ھەلئەلئەردىنى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەرؤژى (2019/8/3) دا، بەبپيارى ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تئيدا پەرلەمانى كوردستان بپياريدا رؤژى (8/3) ى ھەموو سالىك، بەرؤژى جئىنؤسايدى ئىزىدييەكان لەسەر دەستى دەولەتى ئىسلامى ديارى بكرئت.

2) كار بۇ جئبەجئىکردنى يەكئىك لەبەلئەكانىترئش كراوہ كە تايبەت بوو بە "وہگەرئخستنى دؤسىەى دەستوورو پەسندکردنى دەستوورئىكى ھەمئىشەيى بۇ ھەرئىمى كوردستان". بۇ

جیبە جیڭکردنی ئەم بەلئینه، لیستی یەکییتی لەسەر ئاستی دەستەئە سەرۆکیەتی پەرلەمان ھەنگاویکی ھاویشتوو، بەلام ھەنگاوەکە لەسالی یەکەمدا زۆر لەسەرەتادایەو، دیار نییە کە دەگاتە قوناغی کۆتایی کە بریتییە لەپەسندکردنی دەستووڕو ئەنجامدانی ریفراندۆم لەبارەییەو، بۆیە ئەگەرچی کاری بۆ کراوە، بەلام جیبەجی نەکراوە.

(3) یەکیک لەو بەلئینانەئە کە لیستی یەکییتی بەدەنگدەرانى خۆیدا بوو، بریتی بوو لە "نەهیشتنی پاشەکەوتی مووچەو پابەند بوون بەپێدانی مووچەئە مانگانە وەکو ئیستیحقاقیکی وەزیری لەنیویشیاندا مووچەئە خانەنشینان و بەسالآچووان و مامۆستایان و فەرمانبەران، گەڕاندنەوئە تەواوی مووچە پاشەکەوتکراوەکانیان". بەشیکى ئەم بەلئینە لەسالی یەکەمى تەمەنى پەرلەمانى کوردستاندا بەدیھاتوووەو جیبەجیڭکراوە کە بریتی بوو لەھەلۆھشانەوئە سیستەمى پاشەکەوتکردنی مووچە. بەلام، بەشیکى تری ئەم بەلئینە هیشتا جیبەجی نەکراوە کە تاییبەتە بەگێڕانەوئە مووچە پاشەکەوتکراوەکان.

سێیەم: لیستی ژمارە (148) ی بزوتنەوئە گۆران.

بەرنامەئە لیستی بزوتنەوئە گۆران لە (4) تەوەر پیکھاتوو، ھەر تەوەرێک دابەش دەبێتە سەر کۆمەلێک بەش و سیکتەری جیاواز، بەجۆرێک بەرنامەکە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلئینی ھەلبژاردنی تێدایە کە ھەندیکیان جیبەجیڭکردنیا ئەستەمەو، ھەندیکى تریشیان ھیچ پێوئەندى بەکاری پەرلەمانى کوردستانەوئە نییە.

ئەو بەلئینانەئە بزوتنەوئە گۆران بەدەنگدەرانى خۆیداو، ئینجا لەتەوئەرى یەکەمدا (33) بەلئینی ھەلبژاردنی بەدەنگدەرانى خۆیداو، لەتەوئەرى دووئەمیشدا (72) بەلئین ھەییەو، لەتەوئەرى سێیەمیشدا (56) بەلئین دراووە لەتەوئەرى چوارەمیشدا (67) بەلئینی ھەلبژاردن لەخۆ دەگرێت. بەم شیوئەئە کۆئى گشتی بەلئینەکانى لیستی (148) ی بزوتنەوئە گۆران، دەگاتە (228) بەلئین، بەزۆرتەئە بەلئینی ھەلبژاردنی نیو چوار لیستە سەرەکییەکەئە پەرلەمان دادەنرێت.

بەلئینەکانى ھەلبژاردنی لیستی بزوتنەوئە گۆرانیش ھەر وەکو بەلئینەکانى لیستی پارتی و یەکییتی، بەشیکى زۆرى ئەم بەلئینانەئە پێوئەندیان بەپەرلەمانى کوردستانەوئە نییە، بەو مانایەئە بەلئین نین بۆ دانانى یاسایەکی پەرلەمانى، یا دەرکردنی بپاریکی پەرلەمانى، بەلکو بەشیکن لەکاری حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی ھەییە لەنیوان بەلئینەکانى ھەلبژاردن کە لیستەکان

بەدەنگدەرى خۆيانى دەدەن، لەگەڵ بەرنامەى حكومت كە لەلایەن ھاوپەيمانى حكومىيەوھ پيشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوھ.

بۇ نمونە، بەشيك لەبەلئىنەكانى لىستى بزوتنەوھى گۆران بۇ ھەلئىزاردنى پەرلەمان، برىتيە لەوانەى خوارەوھ:

- "پیداگىرى لەسەر چارەسەرکردنى كيشەى ناوچە دابراوھكان بەپى ستراتىژىيەكى نىشتىمانى و بەپشتبەستن بەدەستورو بەلگەنامەو راستىيە مېژووى و جوگرافىيەكان، بەتايبەت پرسى كەركوك و چارەسەرکردنى بەگوێرەى مادەى (140) ى دەستوروى عىراق".

- "دامەزراندنى دەستەيەك بۇ گىرپانەوھى ئەو پارانەى بەناياساى براونەتە دەرەوھى ھەریم".

- "لەماوھى يەك مانگدا خاوەندارىتى ھەردوو پالاوگەى بازىيان و كەلەكە بدرىتەوھ بەحكومەتى ھەریم".

- "سپاردنى پرسى پەسندکردنى بودجە بەپەرلەمان".

ئەم چوار خالە، نمونەيەكى زۆر بچوكن لەبارەى گشتگىرى بەلئىنەكان و جىبەجى نەکردن، چونكە بەشيكيان پىوھندييان بەكارى پەرلەمانىيەوھ نىيەو بەرپرسىارىتى حكومەتى عىراق و حكومەتى ھەریمی كوردستانە، پرسى بودجەش تا ئىستا دواى يەك سال لەھەلئىزاردنى پەرلەمان نەھاتۆتە پەرلەمان، بۆيە بەشيكى زۆر لەو بەلئىنەكانى لىستى (148) ى بزوتنەوھى گۆران داويانەتە دەنگدەرانىيان، بەشيكن لەكارنامەى حكومت و پىوھندييان بەكارى پەرلەمانىيەوھ نىيە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوھ كە برىتين لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حىساباتى كۆتايى، چاودىرى كارى حكومت). لەگەڵ ئەوھشدا، بەلئىنەكانى لىستى گۆران لەھەندىك خالدا، نزيكن لەوھى بەلئىنى ھەلئىزاردنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارپشتنى ياساى تازە، يا ھەموارکردنەوھى ھەندىك ياساى پيشتر، ئەوھش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانىيە.

جگە لەم تىبىنيانە لەبارەى بەلئىنەكان، ئىستا بەچەند خالئىك رادەى جىبەجىکردنى بەلئىنەكانى لىستى گۆران دەخەينە روو:

1) له ماوهی یه ك سالی ته مه نی خوولی پینجه می په له مانى كوردستاندا، لیستی بزوتنه وهی گۆران هیچ یه كیك له م (228) به لئینه ی جیبه جی نه كړدووه و به دینه هیناوه، كه له كاتی هه لېژار دنه كاندا بانگه شه ی بو كړدووه.

2) كار بو جیبه جی كړدن یه كیك له به لئینه كانی بزوتنه وهی گۆران كراوه كه تایبته بوو به پرسى "ده ستوورو په سندر كړدن ی ده ستووریكى هه می شه یی بو هه ری می كوردستان". بو جیبه جی كړدن ی نه م به لئینه، له سه ر ئاستی سه ر و كایه تی په ر له مان هه نگاویكى بچوك هاویش تراوه، به لام هه نگاوه كه له سالی یه كه مدا زور له سه ره تادایه و، دیار نییه كه ی ده گاته قوناغی كوتایی كه بریتیه له په سندر كړدن ی ده ستوورو نه نجامدانى ریفران دوم له باره یه وه. بویه نه گه رچى كار ی بو كراوه، به لام جیبه جی نه كراوه.

3) له سه ر پرسى هه لگرتنى پاشه كه وتى موچه ش كه یه كیك بوو له به لئینه كانى لیستی گۆران و به دهن گده رانى خویدا بوو، به شیكى نه م به لئینه له سالی یه كه می ته مه نی په ر له مانى كوردستاندا به دیهاتووه و جیبه جی كراوه، كه بریتى بوو له هه لوه شان دنه وهی سیسته می پاشه كه و تكړدن ی موچه. به لام، جیبه جی كړدن ی نه م به لئینه پیوه ندی به لیستی گۆرانه وه نه بوو، به لكو له لایه ن كابینه ی پیشتر بریاری له باره یه وه درابوو، كه گۆران به شداری تیدا نه بوو، بویه نه گه ر ده سكه وتیك لیړه دا هه بوو بیټ، بو گۆران نه بووه هی پارتى و یه كیتى بووه وه كو دوو هاوبه ش له حكومه تی پیشتر دا.

چوارهم: لیستی ژماره (134) ی نه وهی نوی.

به رنامه ی لیستی نه وهی نوی له سه ر شیوه ی نامیلکه یه كى قه باره مامناو هندی (150) لاپه ر ه ییدایه و له پیشه كییه ك و (50) به لئینی هه لېژار دن پیکهاتووه و ئاماز ه بو نه وه شكراوه كه نه وه به رنامه ی چوار ساله. هر به لئینیك له م به لئینه به ورده كار ی زوره وه نوسراونه ته وه و، به رنامه و به لئینه كانیش زوره بیان پیوه ندیان به لایه نی ئابووری و پیشه سازی و بازرگانى و بانكییه وه هیه، به جوریک به رنامه كه نه وه ند ه فراوانه و نه وه ند ه به لئینی هه لېژار دن ی تیدایه كه هه ندیکیان جیبه جی كړدن یان نه سته مه و، هه ندیكى تریشیان هیچ پیوه ندی به كار ی په ر له مانى كوردستانه وه نییه.

ئەو بەلئىنانەى نەوہى نوئى بەدەنگدەرانى خۆیداوہ، ھەر وەکو بەلئىنى لیستی پارتى و یەكئىتى و گۆران، بەشیکى زۆرى ئەم بەلئىنانەیان پىوہندییان بەپەرلەمانى کوردستانەوہ نییە، بەو مانایەى بەلئىن نین بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەرکردنى بپاریكى پەرلەمانى، بەلکو بەشیکن لەکارى حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی ھەيە لەنیوان بەلئىنەکانى ھەلبژاردن کە لیستەکان بەدەنگدەرى خۆیانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حکومەت کە لەلایەن ھاوپەیمانى حکومییەوہ پيشکەش بەپەرلەمانى کوردستان کراوہ.

بۆ نمونە، بەشیک لەبەلئىنەکانى لیستی نەوہى نوئى بۆ ھەلبژاردنى پەرلەمان، بریتیيە لەوانەى خوارەوہ:

- "پەخساندى 150,000 ھەزار ھەلى کارى نوئى".
- "دابىنکردنى 24 کاتژمىر کارەباى بەردەوام بۆ ھاوڵاتیان"
- "دروستکردنى 20 بەنداو لە ھەریمی کوردستان".
- "دروستکردنى 20 نەخۆشخانەى 200 قەپەوئیلەى".
- "دروستکردنى سى پالوگەى نوئى لە ھەریمی کوردستان".
- "ناشتنى 80 ملیۆن نەمام و بەرزکردنەوہى پێژەى سەوزایى".
- "کەمکردنەوہى قوربانىيانى پروداوہکانى ھاتوچۆ".
- "دامەزراندنى سى بانكى ئەھلى گەرە لە ھەریمی کوردستان".
- "بەرزکردنەوہى توانای بەرھەمھێنانى چیمەنتۆ بۆ 10 ئەوہندە".

ئەم نۆ خالەى لێرەدا خراونەتە پروو، نمونەيەكى زۆر بچووکن لەبارەى گشتگیری بەلئىنەکان و ئەستەمى جیبەجیکردنیان، چونکە بەشیکیان پىوہندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییەو بەرپرسیاریتى حکومەتى عێراق و حکومەتى ھەریمی کوردستانە، بەشیکى تریشیان راستەوخۆ پەيوەستن بەکارنامەى حکومەت و پىوہندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییە، کە لەسەر سى بنەما وەستاوہ کە بریتین لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حیساباتی کوتایى، چاودیری کارى حکومەت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئىنەکانى لیستی نەوہى نوئى لەھەندیک خالدا، نزیکن لەوہى بەلئىنى ھەلبژاردنى پەرلەمانى بن، چونکە جەخت دەکەنە سەر دارپشتنى یاسای تازە، یا ھەموارکردنەوہى ھەندیک یاسای پيشتر، ئەوہش بنەماى سەرەكى کارى پەرلەمانیە.

جگه له م تیبینیانیه له باره ی به لینه کان، ئیستا به چهند خالیك راده ی جیبه جیکردنی به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ ده خهینه روو:

1) له ماوه ی یه ک سالی ته مهنی خوولی پینجه می په له مانی کوردستاندا، لیستی نه وه ی نوئ هیچ یه کیك له م (50) به لینه ی جیبه جی نه کردوووه به دینه هیئاوه، که له کاتی هه لباردنه کاندای بانگه شه ی بو کردوووه.

2) له سه رپرسی "نه هیشتنی قهیرانی مووچه و گپرا نه وه ی مووچه ی ته واری فه رمان به ران" که یه کیك بوو له به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ و به دهنگده رانی خویدا بوو، به شیکی ئه م به لینه له سالی یه که می ته مهنی په رله مانی کوردستاندا به دیهاتوووه و جیبه جیکراوه، که بریتی بوو له هه لوه شانده نه وه ی سیسته می پاشه که وتکردنی مووچه . به لام، جیبه جیکردنی ئه م به لینه پیوه ندی به لیستی نه وه ی نوئ نه بوو، به لکو له لایه ن کابینه ی پینشتر بریاری له باره یه وه درابوو، که نه وه ی نوئ به شداری تیدا نه بوو، بویه ئه گه ر ده سکه وتیک لیردها هه بوو بیئت، بو نه وه ی نوئ نه بووه و، هی پارتی و یه کیتی بووه وه کو دوو هاوبه ش له حکومه تی پینشوودا.

کو تایی

له باره ی ریکخراوی لیکۆلینه وه و گه شه پیدانه وه (RDO)

ریکخراویکی ناوخویی سه ربه خوی نا حکومییه، ئیش له سه ر لیکۆلینه وه و گه شه پیدان له هه ریمی کوردستان ده کات و، له سالی (2011) دامه زراوه و، تا ئیستا ئه م چالاکیانیه ی خواره وه ی ئه نجامداوه:

- راپرسی له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان هاوینی سالی (2011).
- راپرسی دووه م له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان سه ره تای سالی (2012).

- پروژەى پاهىنانى پۇرنامە نووسانى گەنج لەشارى ھەولپىر بۇ ماوەى يەك ھەفتە، بەھابەشى لەگەل پىكخراوى (گەياندن) و ھاوکارى وەزارەتى پۇشنىبىرى حكومەتى ھەرىمى كوردستان لەسالى (2012).
- پروژەى تواناسازى سەركردەى گەنجى ژنان بەھاوکارى پىكخراوى (گەياندن) لەشارى ھەولپىر سالى (2012).
- چاودپىركردنى پروژە بىپارى (1) سالى (2012) كە ناسراو بەبىپارى (17) خالى پەرلەمانى كوردستان لەسالى (2012 - 2013)، بەھاوکارى پىكخراوى (NED) سى ئەمرىكى.
- پروژەى چاودپىركردنى بەلىنى لىستە براوكانى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان سالى (2013).
- جىبەجىكردنى پروژەى لىكۆلىنەو ھەشەپىدانى كچانى تەمەن (12 - 16) سال، بەھابەشى (ICDW) و بەپالپىشتى فەرمانگەى پىكخراوكان لەكوردستان لەسالى (2013 - 2014).
- جىبەجىكردنى تواناسازى كچانى ئىزىدى لەبوارى فۇتوگرافى لەكەمپى خانكى شارى دەھوك، بەپالپىشتى (UNICEF) و حكومەتى ئىتالى لەسالى (2015).
- بەشدارىكردن وەكو چاودپىرى نىودەولەتى لەھەلبژاردنى سەرۇكاىەتى تونس لەسالى (2015).
- جىبەجىكردنى پروژەى تواناسازى میدىيى كچانى ئىزىدى و دۇكىومىنتكردنى پروژەى بونىدانانى ئاشتى لەنەینەوا بەھاوکارى (UNDP) و (UPP) لەسالى (2016).
- جىبەجىكردنى (3) وۆركشۆپ و (5) پىشانگای فۇتوگرافى بۇ كچانى ئىزىدى لەزانكۆى ئەمرىكى لەسلىمانى و لەفەرەنساو لەئىتالىا، بەھاوکارى (UNICEF) لەسالى (2016 - 2017) دا.
- جىبەجىكردنى وۆركشۆپ و ئامادەكردنى لىكۆلىنەو ھەيك لەبارەى دەرهاویشتە ساسىيەكانى پىفراندۆم لەسەر ھەرىمى كوردستان، پىشھات و دەرفەت و ئاستەنگەكان و، ناردنى بۇ ھەر سى سەرۇكاىەتییەكەى ھەرىم لەھاوینى سالى (2017) لەشارى سلىمانى، بەھاوکارى پىكخراوى (PAO).

- جیبەجیکردنی وۆرکشۆپ و ئامادەکردنی لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ئابوورییەکانی ریفرانڈۆم لەسەر ھەریمی کوردستان، پێشھات و دەرفەت و ئاستەنگەکان و، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەھاوینی سالی (2017) لەشارى سلیمانی، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی پرۆسەى ریفرانڈۆم لەھەریمی کوردستان سالی (2017)، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی ئەنجومەنى نوینەرانى عێراق لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/5/12) دا، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستان لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/9/30) دا، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆرى ھاوپەیمانى کەمینەکان لەعێراقدا) لەبارەى ئایینی زەردەشتى لەسالی (2018).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لە(29) چاکسازی لە (11) شارى عێراق و، نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆرى دادپەرورەى بۆ بەندییەکان لەعێراق)، لەبارەى گەپانەوہ بۆ سەر تاوان لەعێراقدا لەسالی (2018).
- ئامادەکردنی راپرسى و لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ساسییەکانى بەشداری نەکردنی یەکیى نیشتمانی کوردستان لەھەلبژاردنی سەرۆکی ھەریمی کوردستاندا، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لەنیو چاکسازییەکان و، نووسینی لیکۆلنەوہیەک لەبارەى ئالوودە بوون بەمادەى ھۆشبەر لەھەریمی کوردستان و چاپکردنی وەکو کتیبیک لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- چاودێریکردنی رادەى جیبەجیکردنی بەلینی لیستە براوہکانى ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستانى سالی (2018)، لەماوہى یەک سالدا.